

Zinātnes Vēstnesis

Latvijas Zinātnieku savienības, Latvijas Zinātnes padomes un Latvijas Zinātņu akadēmijas laikraksts

3 (127)

1997. gada 10. februāris

Latvijas Zinātņu akadēmijas Senātā

21. janvārī notika Latvijas Zinātņu akadēmijas Senāta sēde, kurā ar Augstākās izglītības padomes darbību iepazīstināja tās priekšsēdētāja B. Rīva. Klātesošie tika iepazīstināti ar darba grupas projektu «Latvijas valsts stratēģiskais plāns augstākās izglītības attīstībai», «Universitātes tipa izglītības reformas pamatprincipi Latvijā» ar Latvijas Universitātei nepieciešamo profesoru štata vietu sarakstu attiecīgajās nozarēs un apakšnozarēs, kā arī Augstākās izglītības padomes lēmums nr. 1 [izraksts no sēdes protokola 1997. g. 9.01.] «Par starptautisko novērtējumu profesora amata pretendentiem». Kaut arī stratēģiskais plāns ir tikai «projekta uzmetums», tāpat — projekta projekts, Senāta locekļi atrada tajā daudz neskaidrību, neprecīzu formulējumu un vienkāršu loģikas un gramatikas kļūdu. Piemēram, striktais apgalvojums, ka «fundamentālo zinātņu attīstību valsts atbalsta tikai universitātēs», kas satrauca institūtu pārstāvjus, izrādās, vajadzēja saprast, ka valsts atbalsts netiek sniegts šo zinātņu attīstīšanai cita tipa augstskolās.

Ja jautājumus neizraisīja Latvijas Universitātei paredzēto profesoru skaits (90) un to sadalījums pa nozarēm un apakšnozarēm (piemēram, literatūrzinātnē 8, ķīmijā 4 un fizikā 5), tad vairāk jautājumu bija par profesoru amata pretendentu starptautisko novērtējumu. Piemēram, starptautiskā novērtējuma komisijā paredzēts iekļaut 1—2 profesorus no G-24 valstu universitātēm, tuvāk neatšķirējot, kuras valstis tad ietilpst miklajās G-24, ko daudzi pazīst tikai pēc nelietderīgi izmantotiem kredītiem. Tāpat tiek ieteikts pozitīvi vērtēt tos zinātniekus, kuri vismaz gadu ir strādājuši pētniecībā kādā no G-24 valstu universitātēm, šajā laikā publicējot vismaz 2 zinātniskus rakstus. Eksaktās zinātnēs tas nemaz nav iespējams. Tāpat nebija īsti skaidrs, vai pozitīvi vērtējama ir tikai tādu starptautisku projektu vadīšana, kuru apjoms ir vismaz 20 000 ECU. Kā paskaidroja B. Rīva, īstenībā viss ir daudz vienkāršāk. Bet, kā saka, dokumentam taču katru reizi tulkojā līdžas nenoliksi... Tā kā LZA Senātā bija paredzēts tikai iepazīties ar Augstākās izglītības padomes darbu, tad tas tādā mērā, gan nolemjot, ka būtu vērtīgi kādu reizi tikties ar padomi plašākā sastāvā, noturot kopīgu sēdi par kādu abas puses interesējošu jautājumu, piemēram, par augstākās izglītības un zinātnes stratēģiju.

Senāts apstiprināja Latvijas Zinātņu akadēmijas un Latvijas Lauksaimniecības un mežu zinātņu akadēmijas ekspertu komisijas lēmumu piešķirt 1996. gadā LZA un LMZA Pauļa Lejiņa balvu Arturam BORUKAM, LV Zemkopības zinātniskās pētniecības institūta «Agra» profesoram, Dr. h. lauks., par monogrāfiju «Zemnieks, zeme un zemkopība Latvijā. No senākiem laikiem līdz mūsdienām». Tāpat tika apstiprināti Latvijas Zinātņu akadēmijas nodaļu ekspertu komisiju lēmumi par 1996. gada 9 prēmiju piešķiršanu augstāko mācību iestāžu studentiem. Visvairāk darbu (14) bija iesniegti Fizikas un tehnisko zinātņu nodaļā, vismazāk (1) — Humanitāro un sociālo zinātņu nodaļā. Tā kā pēc nolikuma katrai nodaļai bija atvēlētas 3 vietas, tad divas «humanitāro»

vakances tika fizikā un ķīmijā — katriem pa vienu. I. Kalviņš bija neapmierināts ar to, ka OSI nav saņēmusi informāciju par konkursu, kas gan ir atrodama kārtējā «Latvijas Zinātņu akadēmijas gadagrāmātā» un... «Zinātnes Vēstnesī» 13. numurā 1996. gada 9. septembrī. (Cerēsim, ka I. Kalviņš, kurš Latvijas Zinātnes padomē tagad atbild par sakariem ar sabiedrību, turpmāk rūpīgāk lasīs pašu LZA izdevumu). Šķiet, arī Humanitāro un sociālo zinātņu nodaļas specialitāšu studentu zemā aktivitāte ir skaidrojama ar informācijas trūkumu.

Par jauno LZA locekļu vēlēšanu kārtību 1997. gadā informēja LZA īst. loc. J. Stradiņš. 1997. gadā jāpārvēl LZA korespondētājlocekļi, kuriem beidzas ievēlējuma termiņš. Kopā tādu ir 25. LZA zinātņu nodaļas līdz 30. janvārim rakstiski atgādina visiem korespondētājlocekļiem par viņu ievēlējuma termiņa izbeigšanos un lūdz paziņot: a) vai paredz atkārtoti kandidēt par LZA korespondētājlocekli, b) vai paredz kandidēt ievēlēšanai par akademiķi, c) vai neparedz kandidēt vispār (saglabājot LZA kor. loc. nosaukumu uz mūžu, bez balsstiesībām). Vakances nav domātas tikai pašreizējiem korespondētājlocekļiem, bet dokumentus konkurssam var iesniegt jebkurš Latvijas zinātnieks. LZA vēlēšanu ekspertu komisijas un LZA zinātņu nodaļas pirms novembra pilnsapulces izvērtēs visas kandidātūras parastā kārtībā. Nevar vienlaikus kandidēt uz ievēlējumu par akademiķi un korespondētājlocekli, taču tie korespondētājlocekļi, kas nav ievēlēti par akademiķiem 1997. gadā, saglabā tiesības kandidēt nākamajos gados vai nu par akademiķi, vai korespondētājlocekli, ja ir vakances un ja atbilst vecuma cenzam.

Akademiķus (īsteno locekļus) 1997. gadā ievēl pēc zinātņu nodaļu kvotām, (tomēr nenorādot «šaurās» specialitātes):

Humanitāro un sociālo zinātņu nodaļā — 2
Ķīmijas un bioloģijas zinātņu nodaļā — 2
Fizikas un tehnisko zinātņu nodaļā — 2
Senāts nolēma Latvijas Zinātņu akadēmijas gada pilnsapulci sasaukt 1997. gada 21. februārī.

Par Latvijas Zinātņu akadēmijas izskatīšanai iesniegto valsts emeritēto zinātnieku kandidātiem ziņoja M. Bekers. Ir apstiprināts jauns nolikums par emeritētajiem zinātniekiem — atsevišķi habilitētajiem un nehabilitētajiem zinātniekiem. Tikš diferencēta arī naudas summa. Šogad februārī tiks piešķirta valsts emeritētā zinātnieka piemaksa tikai habilitētajiem zinātniekiem. Papildus jau atbalstītajām kandidātūrām LZA Senāts nolēma atbalstīt vēl piecas:

Vera RUDZĪTE, LZA īst. loc., Dr. h. med.
Aina BLINKENA, LZA īst. loc., Dr. h. filol.
Varvara SERGEJEVA, LZA īst. loc., Dr. h. ķīm.
Romans KĀRKLINŠ, LZA īst. loc., Dr. h. biol.
Ruta OZOLIŅA, LZA goda doktore ķīm.
Dienzēl pēc nepilnas nedēļas jau Zinātņu akadēmijas Augstceltnes vestibulā pie Varvaras Sergejevas portreta tika aizdedgta piemiņas svece.

Z. K.

LZA GADA PILNSAPULCE

Latvijas Zinātņu akadēmijas gada pilnsapulce notiks 1997. gada 21. februārī, plkst. 14.00. Akadēmijas sēžu zālē RTgā, Akadēmijas laukumā 1., 2. stāvā.

Dienaskārtība:

Ievadvārdi

LZA prezidents T. Millers

LZA balvu pasniegšana

LZA darbība 1996. gadā

LZA akademiķis sekretārs A. Siliņš

LZA Uzraudzības padomes ziņojums

LZA īst. loc. J. Vēbers

Jauno LZA locekļu vēlēšanu kārtība 1997. gadā

LZA viceprezidents J. Stradiņš

LZA Augstceltnes arhitektoniskais veidols un celtniecības gaite

LZA goda loc. V. Apsītis

LZA Augstceltnes vēsturiskās tradīcijas un attīstības perspektīvas

LZA viceprezidents J. Stradiņš

PAR STARPTAUTISKO NOVĒRTĒJUMU PROFESORA AMATA PRETENDENTIEM

STARPTAUTISKĀ NOVĒRTĒJUMA KOMISIJA

1. Starptautisko novērtējumu veic starptautiskā novērtējuma komisija 3—5 zinātnieku sastāvā, kuru zinātniskā kvalifikācija atbilst profesora kvalifikācijai.

2. Starptautiskā novērtējuma komisijas sastāvā ir 1—2 profesori, kuri strādā vienā no G-24 valstu universitātēm. Ja starptautiskā novērtējuma komisijā ir 5 zinātnieki, tad obligāta ir divu G-24 valstu profesoru iekļaušana komisijā.

3. Starptautiskā novērtējuma komisiju izveido katrai paplašinātajai habilitācijas padomei. To apstiprina paplašinātā habilitācijas padome. G-24 valstu profesoru apstiprina, pamatojoties uz ieteikuma vēstuli no atbilstošās G-24 valsts universitātes vai atzītas akadēmiskās organizācijas.

4. Paplašinātā habilitācijas padome drīkst vēlēties tikai tos profesoru amatu pretendētus, kuru starptautiskais novērtējums ir pozitīvs.

STARPTAUTISKĀ NOVĒRTĒJUMA KRITĒRIJI

1. Pozitīvam starptautiskam novērtējumam Augstskolu likuma izpratnē atbilst zinātnieki, kuriem ir vismaz viena publikācija starptautiski citējamajos žurnālos pēdējo piecu gadu laikā.

2. Pozitīvam starptautiskam novērtējumam Augstskolu likuma izpratnē atbilst zinātnieki, kuri kopā vismaz gadu ir strādājuši pētniecībā kādā no G-24 valstu universitātēm, šajā laikā publicējot vismaz 2 zinātniskas publikācijas.

3. Pozitīvam starptautiskam novērtējumam Augstskolu likuma izpratnē atbilst zinātnieki, kuri kopā vismaz vienu semestri lasījuši lekcijas kādā no G-24 valstu augstskolām.

4. Pozitīvam starptautiskam novērtējumam Augstskolu likuma izpratnē atbilst zinātnieki, kuri ir bijuši starptautisku pētniecisku vai augstākās izglītības attīstības projektu vadītāji, kontraktori vai koordinatori, ja projekta apjoms ir vismaz 20 000 ECU.

5. Starptautiskais novērtējums ir pozitīvs, ja profesora amata pretendents atbilst vismaz vienam no starptautiskajiem novērtējuma kritērijiem 1—4. Pārējos gadījumos starptautiskā novērtējuma komisija izvērtē tās pretendenta publikācijas, kuras ir publicētas svešvalodās ar rezumējumu angļu valodā un sniedz savu atzinumu paplašinātajai habilitācijas padomei.

Augstākās izglītības padomes priekšsēdētāja
prof. B. RĪVA.

PAUĻA LEJIŅA BALVA — ARTURAM BORUKAM PRĒMIJAS — STUDENTIEM

LZA Senāta lēmums:

1. Apstiprināt Latvijas Zinātņu akadēmijas un Lauksaimniecības un mežu zinātņu akadēmijas ekspertu komisijas lēmumu un piešķirt 1996. gadā LZA un LMZA Pauļa Lejiņa balvu ARTURAM BORUKAM — LV Zemkopības zinātniskās pētniecības institūta «Agra» profesoram, Dr. h. lauks. — par monogrāfiju «Zemnieks, zeme un zemkopība Latvijā. No senākiem laikiem līdz mūsdienām» Rīga, 1995., 448 lpp.

2.1. LZA Senāts ar gandarījumu atzīmē augstskolu studentu aktivitāti un konkursam iesniegto darbu labo zinātnisko līmeni.

2.2. Apstiprināt Latvijas Zinātņu akadēmijas zinātnisko nodaļu ekspertu komisiju lēmumus un piešķirt 1996. gadā 9 prēmijas augstāko mācību iestāžu studentiem:

FIZIKAS UN TEHNISKO ZINĀTŅU NODAĻA

ALEKSANDRS ALEKSEJEVS, SVETLANA BARKANOVA — Latvijas Universitātes maģistranti — par darbu «Neitrona fundamentālo raksturlielumu novērtējums uz kodolu pilno šķērsriezumu datu pamata, kā arī kvarcu potenciāla modeļa ietvaros» [vadītājs — Dr. fiz. J. Tambergs].

JĀNIS ALNIS — Latvijas Universitātes bakalaura — par darbu «Elektromiogrāfs ar pastiprinātāju elektrodos» [vadītājs — lektors J. Ozols].

DACE CIRULE — Latvijas Universitātes maģistre — par darbu «Nepiesātināto aproksimāciju lietojumi ne-

lineāru diferenciālvienādojumu sistēmu risināšanai» [vadītājs — Dr. mat. O. Judrups].

EDGARS PUZO — Rīgas Tehniskā universitāte — par darbu «Kaulu virsmas slāņu telpiskais emisijas atēls» [vadītājs Dr. h. fiz. J. Dehtjars].

ĶĪMIJAS UN BILOĢIJAS ZINĀTŅU NODAĻA

JELENA LAVRINOVIČA — Rīgas Tehniskās universitātes maģistre — par darbu «8-ciano-5-fenil-7-trifluorometil-2,3-dihidrogenimidazo[1,2-a]-piridīna, tā sāļu sintēze un īpašības» [vadītāji — LZA īst. loc. E. Gudriniece, Dr. ķīm. M. Jure].

ULDIS REKNERS — Rīgas Tehniskās universitātes maģistrs — par darbu «Šķērssaisīšanās reakcijas daudzkomponēšu adhezīvu sistēmās» [vadītājs — LZA īst. loc. M. Kalniņš].

KRISTĪNE ROMANČUKA — Rīgas Tehniskās universitātes maģistre — par darbu «Viegli kūstoši krāsaini stikli» [vadītājs — Dr. h. ķīm. J. Bolšijs].

IVARS BĪBERS — Rīgas Tehniskās universitātes maģistrs — par darbu «Polietilēna kontaktsidēšanās kinētikas pētījumi brīvas skābekļa piekļūšanas apstākļos cauri polimēra slānim» [vadītājs — LZA īst. loc. M. Kalniņš].

HUMANITĀRO UN SOCIĀLO ZINĀTŅU NODAĻA

VALDIS RŪSIŅŠ — Latvijas Universitātes IV kursa students — «Duālisma jautājums indoeiropiešu mitoloģijā» [vadītāja — Dr. vēst. I. Leinasare].

Francijas vēstnieks Latvijas Zinātņu akadēmijā

Sekojošajai tradīcijai, Latvijas Zinātņu akadēmijā 21. janvārī viesojās Francijas vēstnieks BERNĀRS PONSĒ, kurš šajā postenī nomainījis spožo Debenē kundzi. Viņas aura un iesāktie darbi ir augstas raudzības, un nemiņīgā priekšgājēja pieaukšana atgādina, ka uz ieliktajiem pamatiem jāturpina mūrēt skaista un izturīga ēka. Ka šis darbs sekmiņi turpinās, liecināja urbu un āmuru troksnis no trešā stāva, kur tiek gatavotas telpas franču zinātniskajam informācijas centram, kuru cer atklāt jau martā. Uzzinājies, kas ir trokšņa cēlonis, Ponsē kungs lūdza nekādā gadījumā nelūgt strādniekus pārtraukt darbu, lai tik nekavētu informācijas centra iekārtošanu (telpu remontam, mēbelēm un citam aprīkojumam Francijas vēstniecība piešķirusi 6000 Ls). Kā jau stāstījām iepriekš, centra atvēršanu gaida bagātīgs franču grāmatu klāsts: vārdnīcas, enciklopēdijas, franču valodas mācību grāmatas, visdažādākā informācija par Franciju, kā arī zinātniskas grāmatas. Informācijas centrs būs pieejams ne tikai Latvijas zinātniekiem, bet arī visiem interesentiem, ieskaitot Franču liceja un citu franču valodas apmācības skolu audzēkņus, Svešvalodas fakultātes studentus u. c. Arī jaunie Latvijas Zinātņu akadēmijas ārzemju locekļi profesors Ž. Simons no Augstākās fizikas un ķīmijas industriālās skolas un R. Moro no Grenobles Atompētniecības centra ir apsolījuši palīdzēt organizēt kopējus seminārus Zinātņu akadēmijas paspārnē topošajā Franču zinātniskajā informācijas centrā.

Patīkami, ka uz priekšu virzās arī projekts «Franču — latviešu vārdnīca». Šī projekta īstenošanai jau 1995. gada nogalē Francijas vēstniecība uzdevināja Makintoša kompjūteru, bet 1996. gadā piešķīra 2700 Ls. Pagājušā gada nogalē franču bankas Societe Generale Rīgas filiālē tās direktors Bolū kungs vārdnīcas vajadzībām pasniedza LZA prezidentam T. Milleram čeku par 30 000 FF.

Franči ir lieli savas kultūras un valodas patrioti, tādēļ Ponsē kungs, atvainodamies, ka vēl nerunā latviski, kaut arī viņam ļoti patīk tajā klausīties, ierosināja sarunu vest ar tulku starpniecību latviski un franciski, nelietojot angļu valodu, kurā radušies dažādu tautību zinātnieki. Filozofijas un socioloģijas institūta direktore M. Kūle, runādama par to, ka jaunākā franču filozofiskā literatūra un atziņas pie mums nonāk galvenokārt caur Ameriku, cerēja uz šī ceļa iztaisošanu, un domājams — ne bez pamata. Tāpat Ponsē kungu interesēja, kāpēc Latvijas zinātniekiem ir labāka sadarbība ar Vāciju nekā ar Franciju. J. Stradiņš to skaidroja ar vēsturi, ar valodu mācīšanas tradīcijām. Vēstnieka kungs teicās atbalstīt tos franču zinātniekus, kuri, dodamies uz Austrumeiropu savās darīšanās, būtu gatavi atbraukt arī uz Latviju ar interesantiem priekšlasījumiem vai semināriem. Viņš ar gandarījumu uzņēma divu ievērojamu franču zinātnieku ievēlēšanu par LZA ārzemju locekļiem, tā novērtējot ilggadīgo produktīvo sadarbību, par kuru pastāstīja E. Siliņš, kurš pats lasījis lekciju kursu prominentajā Augstākajā fizikas un ķīmijas industriālajā skolā Parīzē, kur, šķiet, vēl sadzirdami Pjēra un Marijas Kiri soļi. Ne tikai Ponsē kungam, bet arī klātesošajiem bija interesanti uzzināt, ka Marija Kiri 1927. gadā ievēlēja par Rīgas goda locekli.

Arī T. Milleram bija ko pastāstīt par jaunu materiālu pētīšanu sadarbību un patīkamām atmiņām, kas viņam saistās ar Franciju. Šķiet, ka ne tikai tie, kas Francijā strādājuši, kā E. Siliņš un T. Millers, bet pat vienkārši apmeklējuši Franciju, to uzskata par vienu no patīkamiem savas dzīves laikiem, tādēļ arī tikšanās ar B. Ponsē kungu noritēja savstarpēji simpātiju gaisotnē un pārliecībā, ka Francija drīz vien kļūs Latvijai ne mazāk tuva kā Amerika, kaut arī Francijā dzīvo krietni mazāk latviešu nekā Amerikā.

Z. KIPERE

LATVIJAS ZINĀTNIĒKU JAUNĀ FIZIKAS MONOGRĀFIJA

5. g. 21. janvārī Cietvielu fizikas Institutā (CFI) notika ārkārtējs seminārs, veltīts jaunās monogrāfijas prezentācijai. CFI Itdzstrādnieki, habilitētie fizikas doktori JEVGENIJS KOTOMINS un VLADIMIRS KUZOVKOVS iepazīstināja klātesošos ar savu grāmatu «Difūzijas kontrolēto reakciju modernie aspekti: kooperatīvie procesi bimolekulārās reakcijās». Šī monogrāfija izdota Amsterdamā 1996. g. decembrī izdevniecības Elsevier «Comprehensive Chemical Kinetics» (Detalizētā ķīmiskā kinētika) sērijā.

Monogrāfija rezumē jaunākos kinētisko procesu pētījumu rezultātus kondensētās vidēs. Ķīmisko (jeb kinētisko) procesu rezultātā sistēmas reaģenti sakārtojas, izveidojot noteiktas telpiskas struktūras (pattern formation), jeb, citiem vārdiem, sistēma pašorganizējas. Autori, pētot šos procesus gan analītiski, gan izmantojot datoru modelēšanu, izstrādāja unikālu mikroskopisko fizikālās un ķīmiskās kinētikas teoriju un sekmiņi pielietoja to dažādām reakcijām kondensētās vidēs. Kopā ar kolēģiem — eksperimentātoriem, viņi teorētiski interpretēja daudzus CFI iegūtos rezultātus. Monogrāfijā apkopoti reakciju kinētikas rezultāti, kuri pasaulē ir vēl maz pazīstami. Pēdējos gadus autori veltījuši divu aktuālu praktisku uzdevumu pētīšanai: koloīdu veidošanās kinētika nemetāliskos materiālos zem apstarojuma un katalītiskām reakcijām uz virsmas.

Teorija, ko izstrādāja J. Kotomins un V. Kuzovkova, ļauj kritiski analizēt tradicionālās ķīmiskās kinētikas, kas jau pirms simts gadiem tika uzskatīta par nobeigtu teoriju, gan arī sinerģētiskas teorijas, kura radās pirms trīsdesmit gadiem, rezultātus. Viens no svarīgākajiem monogrāfijas rezultātiem ir tas, ka vienkāršās bimolekulārās difūzijas — kontrolētās reakcijas izraisa sistēmas pašorganizēšanos.

Monogrāfija ir pirmā šāda veida grāmata pasaulē. Pagaidām šis ļoti aktuāls problēmas netika aplūkots vienkopus, izņemot dažu konferenču rezultātus un monogrāfijas autoru pārskatus. Grāmata satur arī daudz materiālu, kuru būtu lietderīgi iekļaut lekcijās studentiem un maģistrantiem dabaszinātņu fakultātes. Bez šaubām monogrāfija paaugstinās Latvijas zinātnes prestižu ārzemēs.

Prof. Dr. habil. phys. J. R. KALNIŅŠ

P. ZVIDRIŅŠ, P. EGLĪTE, V. DZERVE, J. O. ĒRENPREISS

PROGRAMMAS «LATVIJAS IEDZĪVOTĀJI UN TAUTAS VESELĪBA» IZPILDE UN TURPMĀKIE PĒTĪJUMI

(Nobeigums. Sākums «Z.V.» nr. 2.)

Slodzes stenokardija visā populācijā diagnosticēta 11,8% vīriešu un 10,1% sieviešu. Vecuma grupā no 20 līdz 44 gadiem šis rādītājs ir ievērojami zemāks: 1,9% vīriešu un 3,6% sieviešu, toļies vecuma grupā no 45 līdz 69 gadiem — augstāks, t. i. 20,6% vīriešu un 16,0% sieviešu diagnosticēta slodzes stenokardija. Miokarda infarkts anamnēzē bija biežāk vīriešu populācijā. Apakšējo ekstremitāšu asinsvadu ateroskleroze konstatēta 2,4% vīriešu un 2,2% sieviešu vecumā no 20 līdz 69 gadiem. Visā izmeklētajā populācijā 54,9% izmeklēto konstatēts sāpju sindroms krūšu kurvī. Šāds augsts rādītājs prasa šī sindroma tālāku analīzi.

Apsēkotajā populācijā konstatēta augsta procentuāla attiecība personām ar neapmierinošu psihosociālo adaptāciju (59,9%), pie tam sievietēm šī attiecība ir par 17% lielāka nekā vīriešiem. Grupā ar slodzes stenokardiju neapmierinošu psihosociālo adaptāciju sastop biežāk nekā grupā bez tās. Personu skaits ar augstu psihosomatisko patoloģiju risku bija relatīvi stabils visās vecuma, dzimuma u. c. grupās.

Darba zinātnisko nozīmību un novitāti nosaka sekojošais: pirmo reizi Latvijā novērota SAS izplatība to saistībā ar riska un sociālās vides faktoriem Rīgas iedzīvotāju vidū, noteiktas lipīdu spektra rādītāju, sistoliskā un diastoliskā asinsspiediena, ķermeņa masas riska vērtības, pirmo reizi iegūti epidemioloģiski dati par sāpju sindromu dotajā populācijā. Izstrādāts un adaptēts oriģināls jautājumu komplekss slodzes stenokardiju diagnosticēšanai sievietēm un oriģināla psihosociālās adaptācijas novērtēšanas metodika.

Pētījumu rezultātus varēs izmantot attiecīgā profila katedras Latvijas augstskolās. Bez tam iegūtos rezultātus izmantos SAS profilakses un sociālo, ekonomisko programmu izstrādēs reģiona vides attīstības plānošanā.

Ļaundabīgo audzēju diagnostika un ārstēšana

Jau programmu pieteikumu apspriešanas gaitā, kas sākās 1994. gadā, tika izteiktas šaubas — vai onkoloģija ir tā nozare, kurai būtu jāatvēl programmām paredzētie līdzekļi, un vai Latvijas zinātniekiem šī problēma ir pa spēkam. Programmas «Ļaundabīgie audzēji» apstiprināšana šos jebildumus nebūt nemazināja, un tie izskanēja arī rezultātu apspriešanās LZA sēdē 1996. gada 1. novembrī. Tādēļ nepieciešams vēlreiz formulēt tos apsvērumus, kuru dēļ onkoloģija tika iekļauta atbalstāmo programmu sarakstā.

Problēmas aktualitāte. Saslimstība ar ļaundabīgajiem audzējiem nemiņīgi pieaug — pēdējo desmit gadu laikā Latvijā tā pieaugusi par 13,8%, 1995. gadā reģistrēti 8107 jauni saslimšanas gadījumi, bet kopsummā uzskaitē bija 43 501 slimnieks ar ļaundabīgiem audzējiem.* Audzēju pētīšanai Latvijā ir senas tradīcijas, kuras iedi-

bināja profesors P. Stradiņš pirms vairāk nekā 60 gadiem. Arī šodien, vispārīgās zinātnes krīzes apstākļos, šīs tradīcijas nav zudušas, tās ir kupli sazarājušās un tiek attīstītas visdažādākā profila kolektīvos. Problēmas izvēle būtisks šķīta arī apstākļi, ka tieši onkoloģijas mūsu dienās kļuvusi par to nozari, kur, modernās molekulārās bioloģijas metodēm un atziņām ieejot klīnikas praksē, zudusi robeža starp «fundamentālajiem» un «lietišķajiem» pētījumiem.

Darbs varēja sākties 1995. gada jūlijā, kad programma saņēma pirmo finansējumu — tiesa gan, sākumā visai simbolisku. Pētījumi tika veikti astoņās darba grupās; katrā no tām risināja savu tēmu jeb apakšprogrammu. Cik vien iespējams, tiek izmantota kopīga eksperimentāla bāze.

Programmas «Ļaundabīgie audzēji» astoņi atsevišķie pētījumi nosacīti var tikt sadalīti divās grupās: 1) darbi, kuros tiek pētīts kādas noteiktas lokalizācijas audzējs; šo darbu pamatmērķis — pilnveidot konkrētā audzēja diagnostikas un terapijas paņēmienus, 2) darbi, kas orientēti uz jaunu diagnostikas un ārstēšanas paņēmieni izstrādāšanu, pagaidām nesaistot šos pētījumus ar kādu noteiktu audzēja tipu. Visi šīs — otras — grupas darbi ir eksperimentāli; pirmajā darbu grupā, sadarbojoties klīnicistiem un eksperimentātoriem, tiek analizēti klīniskais materiāls.

Pirmajai grupai pieskaitāmi šādi projekti:

- Bcr/abl transkripta un onkoproteīna noteikšana hroniskās mieloleikozes slimnieku asinīs.
- Ģenētisko faktoru loma krūts vēža etioloģijā.
- Melanomas slimnieku imūnģenētiskais raksturojums.
- Cilvēka papillomas vīrusu izraisīto ļaundabīgo audzēju agrīnā diagnostika, profilakse un terapija.
- Otrajā projektu grupā ietilpst šādi pētījumi:
  - Audzēju šūnu normalizācija: teorētiskais pamatojums, diferencēšanās indukcija in vitro, saistīta ar onkogēnu aktivitāti.
  - Rekombinantie vīrusu apvalki kā adresēta vektorsistēma gēnu terapijas mērķiem.
  - Kancerogēnie faktori audzēju metastāžu ģenēzē un farmakoloģiskā kontrole.
  - Ļaundabīgo audzēju transkripcijas faktoru pētījumi.

Par rezultātiem, kas iegūti atskaites periodā — 15 mēnešos (1995. g. jūlijs — 1996. g. septembris), iesniegta atskaite pēc formas; paši projekta izpildītāji to nosauca par «īso» atskaiti. Ļai darbu parādītu pilnīgāk, tika uzrakstīta arī «garā» atskaite krietnas disertācijas biežumā — ar pētījumu teorētisko pamatojumu, konkrētiem datiem, literatūras norādēm. Abas atskaites — gan «īsā», gan «garā» ir pieejamas, tādēļ sniegsim tikai nelielu ieskatu dažos no pētījumu virzieniem. Organiskās sintēzes institūta programmas ietvaros sekmiņi norit jaunu pretvēža līdzekļu meklējumi. Sintezēts pie simta noteiktas klases ķīmisko savienojumu; vairākiem no tiem eksperimentā konstatēta pretvēža aktivitāte. Ar vēža terapiju, gan varbūt nedaudz tālākā perspektīvā, saistīti arī antisensu pētījumi (antisensi ir savienojumi, kas spējīgi selektīvi nomākt konkrētu onkogēnu aktivitāti). Šie darbi tiek veikti Mikrobioloģijas un virusoloģijas institūtā, sadarbojoties ar RTU. Biomedicīnas pētījumu un studiju centrā tiek konstruēti rekombinantie vīrusu apvalki kā instrumenti pretvēža līdzekļu transportēšanai un ievadīšanai šūnā. Klīnisko darbu grupā tiek pētīta

ģenētisko faktoru loma krūts vēža izcelsmē. Krūts vēzis Latvijā ir visbiežākā onkoloģiskā saslimšana sievietēm, pie kam ar tendenci pieaugt. Katru gadu saslimšana tiek reģistrēta vairāk nekā 800 pacientēm, pēdējos gados manāmi palielinās vēlino stadiju īpašsvars. Daļai pacientu saslimšana saistīta ar iedzimtību. Identificēti vairāki gēni, kas nosaka paaugstinātu saslimšanas varbūtību. Darbs ietver kompleksus epidemioloģiskus, klīniskus un molekulāri-ģenētiskus pētījumus.

Hroniskā mieloleikoze ir viena no asins vēža formām. Latvijā gadā reģistrēti vairāk nekā 50 jauni saslimšanas gadījumi. Šai saslimšanai pamatā ir specifiska hromosomu mutācija, tomēr hroniskās mieloleikozes klīniskā aina un reakcija uz dažādiem terapijas veidiem atsevišķiem pacientiem ir ļoti variabla. Darbā tiek noskaidrota slimnieka individuālā īpatnība molekulārā līmenī, kas ļauj izvēlēties katram gadījumam vispiemērotāko terapiju.

Melanoma ir pigmentēšanos audzējs, kas slikti padodas terapijai. Lai gan saslimstība ar melanomu nav sevišķi augsta — 1995. gadā Latvijā reģistrēti 123 saslimšanas gadījumi, saslimstība strauji pieaug — saslimušo skaits dubultojas katros desmit gados. Latvijas zinātniekiem ir atzīstami panākumi melanomas imūnoterapijā; tiek pētīti melanomas antigēni, kā arī imūnā stāvokļa raksturojums melanomas slimniekiem.

Uzsākta herpes un papillomas vīrusa indikācija ginekoloģiskās klīnikas materiālā, lai noskaidrotu šo vīrusu iespējamo lomu dzemdes kaklīna vēža etioloģijā. Herpes vīrusi konstatēti visās izmeklētajās karcinomās un var tikt izmantoti kā vēža šūnu marķieris.

Klīnisko pētījumu rezultāti parādīja vēl kādu nozīmīgu likumsakarību. Saslimstība ar dzemdes kaklīna vēzi sievietēm vairāku iepriekšējo gadu desmitu gaitā pakāpeniski samazinājās. Statistika ļauj izsekot, ka šī samazināšanās ir proporcionāla profilaktisko apskāšu procentam. Pēdējos gados, kad profilaktisko apskāšu aktivitāte strauji krit, dzemdes kaklīna vēža slimnieču skaits pieaug, pie kam nereti vēzis tiek diagnosticēts jau ielaistā stadijā: no 1991. līdz 1995. gadam ielaisto dzemdes kaklīna vēža slimnieču daudzums pieaudzis par 7,5%. Šī pati likumība novērojama arī attiecībā uz krūts vēzi — no 1992. līdz 1995. gadam vēlino stadiju īpašsvars pieaudzis par 5,1%. Profilaktiskās apskātes savā laikā tika nikni kritizētas (pat izsmietas). Bez šaubām, tajās bija daudz formālisma, bet ar visu to tikai tagad mēs varam īsti novērtēt šo apskāšu pozitīvo lomu. Visnotaļ apsvēdami, ka klīniskās ievirzes darbos (krūts vēzis, dzemdes kaklīna vēzis) plānots atjaunot profilaktisko ievirzi.

Programmas «Ļaundabīgie audzēji» izpildītāji aizvadītajā laikposmā publicējuši 17 zinātniskus rakstus un 22 tēzes, saņēmi 3 patenti. Programma, profams, neapfver visus aktuālos onkoloģijas jautājumus. Plānojot darbu turpmākajiem periodam, būtu aplami censties programmu pārblīvēt — zustu iespēja kvalitatīvi risināt jēl kuru jautājumu. Tomēr divus — mūspraft, defektus — gribas atzīmēt.

Programmā nav ietverts plaušu vēzis, kas Latvijā (fāpat kā citur pasaulē) saslimstībā ieņem pirmo vietu — 44,8 saslimušo gadā uz 100 000 iedzīvotājiem. Otrs būtisks trūkums attiecas uz dalīborganizācijām — starp tām nav AML Onkoloģijas katedras.

Sagatavotos materiālus apkopoja Dr. ekon. Z. GOŠA

* Prof. P. Stradiņš 1932. gadā vēža (apzīmējot ar šo terminu visus audzējus) slimnieku skaitu Latvijā pēc netiešiem aprēķiniem (tiešu datu nebija) lēsa ap 10 000 un vērtēja šo skaitli kā ļoti lielu. Kas te būtu darāms? — «(.) jāveicina zinātniska vēža slimības pētīšana un statistikas datu vākšana». — Dr. med. P. Stradiņš. «Ļaundabīgie audzēji Latvijā». Referāts Latvijas ārstu un zobārstu III kongresā 1932. gadā.

«LATVIJAS VĒSTURES INSTITŪTA ŽURNĀLS»

TAGAD UN TURPMĀK

«Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls» izdošana atjaunojās 1991. gada beigās, kad iznāca tā 1. numurs.

Atjaunotajā žurnālā bija iecerēts saglabāt tā priekšteča, Latvijā 1937.—1940. gadā iznākušā «Latvijas Vēstures Institūta Žurnāla» tradīcijas, bet, to darot, vajadzēja ievērot reālo situāciju un kaut ko mainīt.

Latvijas Republikas pirmās neatkarības laika beigu posmā iznāca divi speciāli vēstures problemām veltīti žurnāli: 1) Pieminekļu valdes izdevums «Senatne un Māksta» (1936.—1940.), kurā publicēja mākslas vēstures, arheoloģijas, etnogrāfijas un arhitektūras pētījumu rezultātus, un 2) Latvijas vēstures institūta izdotais «Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls» (1937.—1940.), kas bija tieši paredzēts vēstures pētījumu rezultātu un vēstures avotu publikācijām. Tajā publicēja arī recenzijas, bibliogrāfiju un vispustīgu vēstures zinātnes dzīves apskatu.

Atsevišķus zinātniskus rakstus publicēja arī citi žurnāli, piemēram, «Izglītības Ministrijas Mēnešraksts» u. c. Populārzinātniskos rakstus, īpaši par arheoloģiskiem atradumiem, kam bija nedaudz sensacionāls raksturs, labprāt publicēja dienas prese.

Padomju varas gados publicēšanās iespējas samazinājās, jo valdošās ideoloģijas nostāja nebija labvēlīga nacionālo vērtību propogandai. Un tomēr — arī tad iespējas pastāvēja. Vēsturiskie darbi varēja publicēt Zinātņu akadēmijas izdotajās «Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstīs» (nosaukums vairākkārt mainīts!), kas iznāk kopš 1947. gada. Kaut ko populāru publicēja arī laikraksti. Varēja iznākt arī arheologu monogrāfijas. Tā, piemēram, jau 1957. gadā iznāca izdevums «Материалы и исследования по археологии Латвийской ССР» I выпуск — Нукшенский могильник.

Atbilstoši tā laika situācijai darbu vieglāk bija publicēt krievu valodā, lai, kā to skaidro priekšvārdā T. Zeids, darbs būtu pieejams krievu, lietuviešu, igauņu un baltkrievu zinātniekiem.

Pieaugot zinātnieku skaitam, strauji auga zinātnisko publikāciju daudzums. Monogrāfiju izdošana gāja lēni. Tāpēc, lai veicinātu arheologu un etnogrāfu atklātā operatīvāku publicēšanu, Vēstures un materiālās kultūras institūts sāka izdot rakstu krājumu «Arheoloģija un etnogrāfija». Arī šī izdevuma 1. sējums iznāca 1957. gadā. Tajā raksti publicēti latviešu valodā ar īsu kopsavilkumu krievu valodā. Padomju laikā iznākuši 15 šī izdevuma sējumi, atjaunotās Latvijas Republikas gados jau 3.

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas, izvērtoties zinātniskajai darbībai augstskolās, muzejos un arhīvos, saasinājās nepieciešamība operatīvi publicēt vēsturnieku pētījumus. Bija jāpārvērtē padomju laika tendenciozā vēstures falsificējumi. Bija sabiedrībā ātrāk jānovada jaunākās vēsturnieku atziņas gan par jaunākā laika notikumu skaitījumu, gan par tautas likteņiem senākos periodos. Par nožēlošanu presē, arī radio un televīzijā nopieņus zinātniskos darbus ne labprāt pieņēma. Vairāk uzmanības bija kaut kam sensacionālam.

Ar 1991. gadu Latvijas Universitāte sāka izdot žurnālu «Latvijas Vēsture». Tur publicē galvenokārt jaunāko laiku vēstures tematikai veltītu pētījumu rezultātus. Šī raksta autors ierosināja atjaunot «Latvijas Vēstures Institūta Žurnāla» izdošanu, lai pastiprinātu Vēstures institūta zinātnieku darbu ātrāku publicēšanu. Latvijas vēstures institūta Zinātniskās padomes lēmumu atjaunot žurnāla izdošanu atbalstīja Latvijas Zinātnes padome, un tā 1991. gada beigās iecere realizējās. Jau 1991. gadā iznāca žurnāla 1. numurs.

Saglabājot 1937.—1940. gadā iznākušā žurnāla struktūru, arī atjaunotajā «Latvijas Vēstures Institūta Žurnālā» veidoja nodaļas: zinātniskie raksti, vēstures avoti, recenzijas un bibliogrāfija un zinātnes dzīves apskats. Tak saturs bija jāmaina. Žurnālā bija jāpublicē visu Vēstures institūta nodaļu — arheologu, antropologu, etnogrāfu un visu vēstures posmu zinātnieku pētījumi, arī pētījumi par mākslas vēsturi. Bija ļoti nepieciešama, kaut nelielā apmērā, arī avotu publicēšana. Vēstures zinātnes nozīmīgs posms ir vēsturisko publikāciju recenzijas, informācija par jauniznākušām publikācijām, tāpat par zinātnes dzīvi visumā, par personāliem. Viss tas ir nozīmīgi, jo dod lasītājiem priekšstatu par to, ko katrs pats nevar izziņāt, bet ko zināt vajag. Sākot darbu Vēstures institūta habilitācijas un promociju padomei, radās nepieciešamība publicēt arī materiālus par zinātnisko grādu piešķiršanu.

Par žurnāla darba rezultātiem vislabāko liecību dod statistika. Žurnāla 20 numuros publicējušies 95 autori (no tiem 11 ārzemju), dodot pavisam 166 zinātniskus rakstus. Publicēti ap 15 vēstures avoti (daži ar turpinājumiem vairākos žurnāla numuros), recenzijas par 29 darbiem, informācija par jauniznākušiem 112 darbiem, par 53 zinātnes dzīves (konferences u. c.) notikumiem, par 34 personām. Publicēti materiāli par 14 zinātniekiem, kam habilitācijas padome piešķirusi Dr. hist. vai Dr. habil. hist. zinātniskos grādus. Žurnālā ievietoti arī 3 novadpētniecības rakstura darbi, ziņas par 12 jaunatklātiem pilskalniem.

Ar bagāto, daudzveidīgo saturu, ar korektu apdari žurnāls guvis labu vērtējumu. Tas ir nozīmīgs Latvijas vēstures institūta devums Latvijas vēstures zinātnes attīstības veicināšanā, tam ir nozīme valsts kultūras dzīves rosināšanā, tādēļ, neraugoties uz smago saimniecisko situāciju, nepieciešams turpināt «Latvijas Vēstures Institūta Žurnāla» izdošanu arī nākotnē.

Tas nenozīmē, ka žurnāla izdošanā un veidošanā nav un nebūs grūtību, ka nav trūkumu. Tie ir jāapziņo un jācenšas novērst.

Pirmkārt, pastāvīgas rūpes ir naudas jautājums. Žurnāla sagatavošanas un izdošanas izdevumi nemīlīgi aug, bet tā viena numura cenu un abonēšanas maksu paaugstināt nav iespējams. Abonēšanas jautājumu stipri traucē, pat apdraud nesamērīgi augstās pasta maksas, kas nu jau vairākkārt pārsniedz žurnāla cenu. Un, kā zināms, 1997. gadā mūs «aplaimos» ar vēl tālāku šo maksu pieaugumu. Profams, abonētu skaitu ietekmē

arī zinātnieku, skolotāju un citu inteligēnces pārstāvju traģiski zems atalgojums.

Pagaidām žurnāls var iznākt tikai ar Latvijas Zinātnes padomes atbalstu. Bet zinātnes finansējuma katastrofiskā samazināšana novedusi pie tā, ka jau pat 1997. gadā žurnāla iznākšana var būt apdraudēta, ja šis atbalsts netiks palielināts vai arī Vēstures institūta apgrāds neatradīs citu līdzekļu papildināšanas iespēju.

Grūtības žurnāla izdošanā saistījās arī ar to, ka dzīves grūtību dēļ daļa zinātnieku kļūst pasīvi. Nav entuziasma gatavot publikācijas, par kurām nemaksā, pasīvi kļuva pat redakcijas kolēģijas locekļi. Radās situācija, kurā žurnāla finansiālā nodrošināšana un rakstu komplektēšana kļuva gandrīz tikai par dažu cilvēku neatlaidības un entuziasma lietu.

Un arī šo grūtību dēļ nav zudušas cerības, ka jaunais gads būs labāks, būs jaunas iespējas strādāt labāk, lai nepārtrauktu vēsturnieku domu gājienu sabiedrībā. Tāpēc, apsverot situāciju, veiktas dažas izmaiņas žurnāla vadībā. Institūta jaunā vadība, pareizi vērtējot to, ka žurnāls ir institūta izdevums, kam ir nozīme Latvijas vēstures zinātnes attīstībā, zinātnes jaunāko atziņu operatīvā nodošanā sabiedrībā, rosinājusi zināmas izmaiņas.

Arī 1997. gadā iznāks 4 žurnāla numuri. To apjoms būs ap 12 autorloknes. Saturā būs 4 pamatdaļas: zinātniskie raksti, vēstures avoti, recenzijas un bibliogrāfija un zinātnes dzīves apskats. Tas nozīmē, ka saglabāsies daudzpusīgais saturs. Publicēšanai žurnālā pieņems nevien instīfāta, bet arī augstskolu, muzeju un arhīvu darbinieku rakstus. Redakcijas kolēģija apstiprināja noteikumus, kas autoriem jāievēro, rakstus žurnālam sagatavojot.

Manuskripti iesniedzami latviešu valodā mašīnrakstā 2 eksemplāros, rakstot lapas vienā pusē ar 1 1/2 intervālu, vai arī (vēlams!) diskētē ar vienu izdruku. Apjoms rakstiem 10—30, recenzijām — 3—10, zinātniskās dzīves apskatos — 1—8 lappuses.

Rakstot jādod:

- 1) autora pilns vārds un uzvārds ar maziem burtiem;
- 2) virsraksts ar lieliem burtiem;
- 3) tekstā, kurā norādītas literatūras atsauces vai piezīmes numuri, visām atsaucēm ir vienlaidu numerācija;
- 4) piezīmes. Katra literatūras norāde vai piezīme rakstāma jaunā rindā;
- 5) kopsavilkumus vācu vai angļu valodā 1—3 lpp. apmērā, minot: a) autora vārdu un uzvārdu maziem burtiem, b) virsraksta tulkojumu lieliem burtiem, c) zem virsraksta maziem burtiem «Zusammenfassung» vai «Summary»;
- 6) attēlu saraksts uz atsevišķas lapas (autors, raksta nosaukums, zem tā attēlu saraksts). Katra attēla paraksts rakstāms jaunā rindā;
- 7) rakstā paredzētās skaiļļu fabulas katrā jāpievieno uz atsevišķas lapas. Tabulām jābūt virsrakstam — nosaukumam un kārtas numuram sānos (1. tabula). Ar zīmulī tekstā jānorāda attiecīgo tabulu vieta;
- 8) uz atsevišķas lapas — dati par autoru (vārds, uzvārds, zinātniskais grāds, iestāde, kurā strādā, iestādes adrese).

Piezīmes, noformējums.

Pirmo reizi pieminot grāmatu: Snore E. Kivtu kapulauks. — R., 1987. — 31.—33. lpp.

Pirmo reizi pieminot rakstu žurnālā: Vesmanis F. Emigrantu literatūra // Domas. — 1925. — Nr. 1. — 54. lpp.

Atkārtoti to pašu darbu pieminot, nosaukumu rakstā saīsināti: Snore E. Kivtu kapulauks... — 10. lpp.

Ja izmantoto literatūru piemin vairākkārt, atsaucēm sekojot citai aiz citas, tad pirmoreiz raksta darba pilnu nosaukumu, pēc tam norāde: Turpat. — 160. lpp.

Attēli, ne vairāk kā 5 vienam rakstam, iesniedzami melnbaltā kontrastainā zīmējumā vai kā melnbaltās gludās, spodrinātās fotogrāfijas. Jāievēro «spogulis» 11×16 cm. Šajos izmēros ņemta vērā vieta parakstam zem attēla. Attēlu lielumu izvēlas tā, lai tas nebūtu jāsamazina vairāk kā 3 reizes, pie tam jāievēro, ka, samazinot attēlu, uzrakstu burtiņi nedrīkst palikt mazāki par 1,5 mm.

Attēliem mugurpusē ar zīmulī jāuzraksta: autora vārds, uzvārds, raksta nosaukums un attēla kārtas numurs (piem., 1. att.). Pieraksta sānos ar bulviņu jānorāda attēla augšs.

Lai aktivizētu žurnāla sagatavošanas darbu un nodrošinātu tam augstu zinātnisko līmeni, ar 1997. gadu reorganizēs vadību.

Žurnāla galvenajam redaktoram būs palīgs — galvenā redaktora vietnieks. Stratēģiskos jautājumus izlems redakcijas padome, kuras sastāvā iesaistīti Vēstures institūta, augstskolas un arī ārzemju speciālisti. Konkrēti rakstus organizēs redakcijas kolēģija. Tajā darbosies arheoloģijas, etnogrāfijas, vēstures un kultūras vēstures speciālisti. Kolēģijas locekļi katrs savās savas nozares zinātnieku rakstus, recenzēs tos paši vai arī aicinās tam citus speciālistus. Viņi, pārzinot savu nozari, varēs izvirzīt aktuālākās problēmas, kas būtu publikācijās jāizgaismo. Rezultātā būs nodrošināta žurnāla satura daudzveidība, tā zinātniskā aktualitāte un labs līmenis.

Redakcijas vadītāja organizēs redakcijas tehnisko darbinieku darbu, lai rakstus savlaicīgi rediģētu un sagatavotu iespējamai kārtējā žurnāla numurā. Pirms nodošanas ražošanā katrā žurnāla numura maketu apstiprinās redakcijas kolēģija.

Ar visu minēto struktūru aktīvu sadarbību stabilākam jāklūst žurnāla sagatavošanas darbam, tā nodrošinot tā operatīvu, savlaicīgu iznākšanu un, protams, arī augstu zinātnisko līmeni.

Nav cerību, ka nebūs rūpju, bet — ar optimismu, labu gribu un neatlaidību nav nekā nepārvarama. To vēlu visiem žurnāla redakcijas padomes, kolēģijas un redakcijas darbiniekiem 1997. gadā.

J. GRAUDONIS,

LVIZ galvenais redaktors, Dr. habil. hist.

LATVIJAS ZINĀTNES PADOMĒ

UZMANĪBU ZINĀTNIEKIEM!

Latvijas Zinātnes padome arī 1997. gadā turpinās savu iespēju robežās finansiāli atbalstīt Latvijas augstskolu un citu zinātnisko iestāžu zinātnieku starptautisko sadarbību.

Šī atbalsta realizēšana dos iespēju apmaksāt:

1. Latvijas augstskolu un citu zinātnisko institūciju dalības maksu starptautiskās zinātniskās organizācijās;
2. Latvijas augstskolu un citu zinātnisko institūciju mācību spēku vai zinātnisko darbinieku dalības maksu starptautiskās konferencēs;
3. Daļu izdevumus, kas saistīti ar starptautisku zinātnisku konferenču organizēšanu Latvijā;
4. Atsevišķu Latvijas augstskolu un citu zinātnisko institūciju starptautisko sadarbības projektu papildus finansēšanu izņēmuma kārtā.

Pieteikumam finansējuma saņemšanai, kas adresējams LZZP Zinātnes starptautiskās koordinācijas komisijas vadītājam akadēmiķim Ivaram Knētam, jāietver sekojoši dokumenti:

— pieprasītā finansējuma apjoma detalizēts pamatojums ar organizācijas vadītāja vīzu;

— uzaicinājums piedalīties konferencē vai informācija par referāta iekļaušanu konferences programmā;

— dokumenta kopija, kas apstiprina nepieciešamās dalības maksas lielumu.

Atgādinām, ka **netiek apmaksāti** transporta un viesnīcas izdevumi, kā arī dienas nauda, piedaloties starptautiskās konferencēs.

Pieteikumus visa gada laikā var iesniegt:

— LZZP Zinātnes starptautiskās koordinācijas centra vadītājam **Mārai Sņikerei** (RTU, Kaļķu ielā 1, 322. kabinetā; tel. 7-227954);

— LZZP sekretariāta vadītājam **Miervaldim Vairam** (Akadēmijas lauk. 1, 338. kabinetā; tel. 7-223480);

— RTU zinātņu prorektora Ivara Knēta palīdzei **Santai Šķēršīnai** (RTU, Kaļķu ielā 1, 214. kabinetā; tel. 7-225918).

Komisijas pieteikumus izskata katrā mēneša pēdējā nedēļā.

KONKURSI

Latvijas Universitātes Biomedicīnas pētījumu un studiju centrs saskaņā ar stafūtiem, LU Sātversmi un ievēlētā direktora pilnvaru laikā izbeigšanos izsludina konkursu uz LU BMC direktora vietu.

Iesniegums par piedalīšanos konkursā jāiesniedz konkursa komisijai mēneša laikā no sludinājuma publicēšanas dienas.

Dokumenti iesniedzami LU BMC zinātniskajai sekretārei Rīgā, Rātsupītes ielā 1.

Tāl. 427520, 427117.

Latvijas Zinātņu akadēmijas Fizikālās enerģētiskās institūts izsludina konkursu uz šādām vakantajām štata vietām:

asistents — 8 vietas (specialitātes: 4 vietas — fizika; 2 vietas — enerģētika; 2 vietas — elektrotehnika).

Dokumenti iesniedzami mēneša laikā no sludinājuma publicēšanas brīža Rīgā, Aizkraukles ielā 21, 234. istabā.

Tālrunis uzziņām — 2558875.

Latvijas Zinātņu akadēmijas Neorganiskās ķīmijas institūts

izsludina konkursu uz vakanto direktora vietu.

Dokumenti saskaņā ar nolikumu par konkursu iesniedzami viena mēneša laikā no šī paziņojuma publicēšanas dienas institūta zinātniskajam sekretāram Salaspilī, Miera ielā 34, 304. vai 307. telpa.

Tālruni uzziņām 944757, 944711.

IN MEMORIAM

Varvara SERGEJEVA

(1902.2.XII—1997.26.I)

Šī gada 26. janvārī Latvijas koksnes ķīmijas zinātnieku saime zaudēja savu vecāko kolēģi — profesori, habilitēto ķīmijas zinātņu doktoru, Latvijas Zinātņu akadēmijas isteno locekli Varvaru Sergejevu.

Varvaras Sergejevas vārds ir nesaraucami saistīts ar koksnes ķīmijas zinātniskā virziena izveidošanu Latvijā. 1945. gadā viņa, pēc akadēmiķa Arovida Kalniņa uzaicinājuma, no Višņūnu Universitātes Taškentā ieradās Rīgā, kur kopā ar A. Kalniņu un P. Odincovu liek pamatus jaunajam Latvijas Zinātņu akadēmijas Mežsaimniecības problēmu institūtam — organizē ķīmiskā profila sektorus, ilgus gadus (1946.—1984.) vada koksnes ķīmijas (vēlāk lignīna ķīmijas) laboratoriju, veic direktora vietnieces zinātniskajā darbā pienākumus (1958.—1975.).

Viņa pirmā mūsu augstskolā arī lasa koksnes ķīmijas kursu LVU Ķīmijas fakultātes studentiem. V. Sergejevas zinātniskais darbs aptver daudzas koksnes ķīmijas nozares — svešķābju ķīmiju, termolīzes procesus, lignīna biosintēzi un ķīmisko modifikāciju u. c.

Daudzi bijušie un tagadējie Koksnes ķīmijas institūta vadošie zinātnieki līdzstrādnieki ir V. Sergejevas skolnieki un alceras viņu kā talantīgu pedagoģi, zinātniskā darba vadītāju un atsaucīgu cilvēku.

No 52 Latvijā nodzīvotajiem gadiem 43 aizritējuši aktīvā darbā LVU Ķīmijas fakultātē un Koksnes ķīmijas institūtā. Akadēmiķes V. Sergejevas vārds paliek Latvijas ķīmijas vēsturē.

Prof., Dr. habil. chem.
G. ZAĶIS

**JAUNĀKĀS GRĀMATAS
LATVIJAS AKADĒMISKAJĀ BIBLIOTĒKĀ**

01.02.1997

- Scheck, W. Geschichte Russlands. — München, 1997.
- Leuschner, J. Volk und Raum. — Goettingen, 1958.
- Amalrik, A. UdSSR — 1984 und kein Ende. — Frankfurt a. Main, 1981.
- Horkheimer, M. Dialektik der Aufklärung. — Frankfurt a. Main, 1984.
- Safety and health requirements manual. — Washington, 1992.
- Der Fall Solschenizyn. — Frankfurt a. Main, 1970.
- Kleiber, D. Burnout. — Göttingen, 1990.
- Bohm, W. Wörterbuch der Pädagogik. — Stuttgart, 1994.
- Fuchs, R. Einführung in die Lernpsychologie. — Darmstadt, 1991.
- Weinberg, L. Network analysis and synthesis. — Huntington, 1975.
- Davidson, N. Statistical mechanics. — New York, 1962.
- Fang, N. A knowledge-based computational approach to architectural precedent analysis. — Delft, 1993.
- Baljon, C. J. The structure of architectural theory. — Delft, 1993.
- Effects of climate on combat in European Russia. — Washington, 198-.
- Vazsonyi, A. Problem solving by digital computers with PL/1 programming. — Englewood Cliffs, 1970.
- Clark, F. J. Introduction to PL/1 programming. — Boston, 1971.
- Brock, T. D. Biology of microorganisms. — Englewood Cliffs, 1970.
- Dornik-Eger, H. Albrecht Dürer und die Graphiker Reformationszeit. — Wien, 1969.
- Zumbakis, S. P. Soviet evidence in North American courts. — Chicago, 1986.
- Oorschot, J. Measuring and modeling computer networks. — Delft, 1993.

- Burrows, W. Textbook of microbiology. — Philadelphia, 1973.
- Cypser, R. J. Communications architecture for distributed systems. — Reading, 1978.
- Groot, C. Effects of water on mortar-brick bond. — Delft, 1993.
- Documents on British foreign policy. — 19-.
- Military improvisations during the Russian campaign. — Washington, 1986.
- Abo Akademi university, 1918—1993. — Abo, 1993.
- Wilson, M. Microbiology in patient care. — New York, 1974.
- Microbiology. — New York, 1978.
- Doll, D. R. Data communications. — New York, 1978.
- Biochemicals organic compounds for research and diagnostic reagents, 1990. — St. Louis, 1990.
- Fuerst, R. Laboratory manual and workbook for wood Cliffs, 1972.
- Dunn, A. J. Functional chemistry of the brain. — Flushing, 1974.
- Nullmeier, F. Die Transformation der Sozialpolitik. — Frankfurt, 1993.
- Handbook of computer management. — Epping, 1974.
- Frobisher, M. Microbiology in health and disease. — Philadelphia, 1973.
- Davies, D. W. Communication networks for computers. — London, 1973.
- Multi-access computing. — Rochelle Park, 1974.
- Toon, E. R. Foundations of chemistry. — Toronto, 1978.
- Brusendorff, O. Kärlekens Bilderbok. — Stockholm, 1959.
- Books in print, 1993—94. — New Providence, 1993.
- Fuerst, R. Laboratory manual and workbook for microbiology in health and disease. — Philadelphia, 1973.
- Williams, V. R. Basic physical chemistry for the life sciences. — San Francisco, 1967.
- Malmstadt, H. V. Electronics for scientists. — New York, 1963.
- Basic & clinical immunology. — Los Altos, 1980.
- Wilson, M. E. Laboratory manual and workbook in microbiology. — New York, 1974.
- Terrain factors in the Russian campaign. — Washington, 1986.

DISERTĀCIJU AIZSTĀVĒŠANA

1997. gada 20. februārī pl. 9.30 LZA Fizikālās enerģētikas institūta Mazajā zālē, Rīgā, Aizkraukles ielā 21, notiks habilitācijas un promocijas padomes sēde, kurā promocijas darbu inženierzinātņu doktora grāda iegūšanai aizstāvēs

MĀRTIŅŠ GEDROVIČS
(Latvijas Enerģētikas aģentūra)

par tematu «Siltuma ražošanas un piegādes izmaksu samazināšanas metodiskās un tehniskās ekonomiskās iespējas Latvijā».

Recenzenti: Dr. habil. sc. ing., prof. A. Krēsliņš; Dr. habil. sc. ing., prof. E. Dzelzītis; Dr. sc. ing. D. Turlajs.

1997. gada 20. februārī pl. 11.00 LZA Fizikālās enerģētikas institūta Mazajā zālē, Rīgā, Aizkraukles ielā 21, notiks habilitācijas un promocijas padomes sēde, kurā promocijas darbu inženierzinātņu doktora grāda iegūšanai aizstāvēs

ADRIĀNS DĀVIS
(PVAS «Latvijas gāze»)

par tematu «Latvijas gāzes apgādes sistēmas attīstības vadības metodiskās problēmas».

Recenzenti: Dr. habil. sc. ing., prof. P. Šipkovs; Dr. habil. sc. ing., prof. A. Krēsliņš; Dr. sc. ing. I. Stuits.

1997. gada 20. februārī pl. 14.00 LZA Fizikālās enerģētikas institūta Mazajā zālē, Rīgā, Aizkraukles ielā 21, notiks habilitācijas un promocijas padomes sēde, kurā promocijas darbu inženierzinātņu doktora grāda iegūšanai aizstāvēs

VISVALDIS VRUBĻEVSKIS
(Rīgas Tehniskā universitāte)

par tematu «Pētījumi par siltumapgādes efektivitātes paaugstināšanas metodēm».

Recenzenti: Dr. habil. sc. ing., prof. E. Dzelzītis; Dr. sc. ing. I. Platais; Dr. sc. ing. I. Stuits.

1997. gada 20. februārī pl. 15.30 LZA Fizikālās enerģētikas institūta Mazajā zālē, Rīgā, Aizkraukles ielā 21, notiks habilitācijas un promocijas padomes sēde, kurā promocijas darbu inženierzinātņu doktora grāda iegūšanai aizstāvēs

GAĻINA KAŠKĀROVA
(Latvijas Enerģētikas aģentūra)

par tematu «Enerģoresursu bilances veidošanas metodiskie aspekti, ievērojot tehniskos ekonomiskos un vides faktorus».

Recenzenti: Dr. habil. sc. ing., prof. N. Zeltiņš; Dr. habil. sc. ing., prof. E. Dzelzītis; Dr. sc. ing. D. Turlajs.

Ar promocijas darbiem var iepazīties pie FEI zinātniskā sekretāra.

1997. gada 25. februārī plkst. 15.00 LU Pedagoģijas zinātnes habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēdē (Kronvalda b. 4, 252. aud.) promocijas darbu pedagoģijas doktora zinātniskā grāda iegūšanai par tēmu «Dialogiskā pieeja mācībā mūsdienu skolā» aizstāvēs

JELENA JERMOLAJEVA.

Recenzenti: Dr. habil. paed., prof. A. Spona, Dr. paed., doc. L. Grudulis, Dr. paed., doc. L. Silņeva.

Ar promocijas darbu var iepazīties LU bibliotēkā un Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā.

1997. gada 27. februārī, plkst. 16.00 Rīgas Tehniskajā universitātē habilitācijas padomes RTU H-03 atklātā sēdē Rīgā, Kalķu ielā 1, 219. auditorijā

ALEKSANDRS KORJAKINS

aizstāvēs promocijas darbu «Stikla šķiedru virsmas apstrādes ietekme uz polimēru kompozītu starpslāņu plīsuma stingrību» inženierzinātņu doktora grāda iegūšanai.

Recenzenti: Dr. habil. sc. ing. V. Tamužs, Dr. habil. sc. ing. A. Skudra, Dr. sc. ing. A. Krasņikovs.

Ar promocijas darbu var iepazīties RTU bibliotēkā.

1997. gada 27. februārī plkst. 13 DPU Promocijas padomes pedagoģijas nozarē, mācīšanas metodikas apakšnozarē atklātajā sēdē

Daugavpīlī, Vienības ielā 13, 424. auditorijā

VIJA DIŠLERE

aizstāvēs promocijas darbu par tematu «Dekoratīvās mašīnizstrādes mācību efektivitātes kāpināšana» pedagoģijas zinātņu doktora grāda iegūšanai.

Zinātniskais vadītājs: Dr. paed., Dr. inž., LLU prof. L. Pēks.

Darba recenzenti: Dr. habil. paed., prof. G. Rudzītis, Dr. habil. paed., prof. V. Veics, Dr. habil. paed., prof. D. Zariņš.

Ar promocijas darbu un promocijas darba kopsavilkumu var iepazīties DPU zinātniskajā bibliotēkā.

1997. gada 27. februārī plkst. 15 DPU Promocijas padomes pedagoģijas nozarē, mācīšanas metodikas apakšnozarē atklātajā sēdē

Daugavpīlī, Vienības ielā 13, 424. auditorijā

KORNĒLIJA KANČA

aizstāvēs promocijas darbu par tematu «Funkcionālā tematiskā leksikas materiāla atlases un organizācijas metodika vācu valodas mācību grāmatās» pedagoģijas zinātņu doktora grāda iegūšanai.

Darba recenzenti: Dr. habil. paed., prof. G. Rudzītis, Dr. habil. paed., prof. B. Infantjevs, Dr. paed., doc. J. Mordašova.

Ar promocijas darba kopsavilkumu var iepazīties DPU zinātniskajā bibliotēkā.

1997. gada 21. martā plkst. 11.00 Latvijas Lauksaimniecības universitātes Pārtikas tehnoloģijas fakultātē (Jelgavā, Lielā ielā 2), 237. auditorijā LLU inženierzinātņu nozares pārtikas produktu ražošanas tehnoloģijas, procesu un iekārtu apakšnozares habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēdē habilitācijas darbu inženierzinātņu doktora zinātniskā grāda iegūšanai aizstāvēs

docente **LIJA DUKAĻSKA.**

Temats: «Hidrotermisko procesu pētījumi un jaunas piena sūkalu pārstrādes tehnoloģijas».

Recenzenti: Dr. habil. inž., profesors U. Viesturs, Dr. habil. inž., profesors A. Alksnis, Dr. habil. inž., profesors U. Iljins.

Ar habilitācijas darbu var iepazīties LLU fundamentālajā bibliotēkā Jelgavā, Lielā ielā 2.

LU Fizikas nozares habilitācijas un promocijas padome 1997. gada 22. janvāra sēdē piešķir:

1) fizikas habilitētā doktora (Dr. habil. phys) grādu optikas un spektroskopijas apakšnozarē LU CFI vadošajam pētniekam Dr. fiz. **GUNTIM LIBERTAM** par zinātnisko darbu kopu «Nelineāri optisko un termooptisko parādību pētījumi».

Balsošanas rezultāti: par — 11, pret — nav, nederīgu bijetenu — nav.

2) fizikas doktora (Dr. phys.) grādu astronomijas apakšnozarē LZA Radioastrofizikas observatorijas asistentam **JURIM FREIMANIM** par zinātnisko rakstu sēriju «Polarizēta starojuma daudzkārtēja izkliede vidē».

Balsošanas rezultāti: par — 11, pret — nav, nederīgu bijetenu — nav.

LU Mikrobioloģijas un biotehnoloģijas institūta inženierzinātņu un bioloģijas nozares habilitācijas un promocijas padome 1997. gada 28. janvāra sēdē piešķir habilitētā bioloģijas doktora (Dr. h. biol.) zinātnisko grādu LU BF katedras vadītājam **Indriķim Muižniekam** par zinātnisko darbu kopu «Dažu imūnmodulatoru mikrobioloģiskās sintēzes procesu izpēte».

Balsošanas rezultāti: par — 9, pret — nav, nederīgu bijetenu — nav.

LU Mikrobioloģijas un biotehnoloģijas institūta inženierzinātņu un bioloģijas nozares habilitācijas un promocijas padome 1997. gada 28. janvāra sēdē piešķir inženierzinātņu doktora (Dr. inž.) zinātnisko grādu BPER laboratorijas vadītājam vietniecei **Ivetai Lapelei** par promocijas darbu «Jonapmaiņa un elektrodialīze organisko skābju un to sāļu ieguvei».

Balsošanas rezultāti: par — 9, pret — nav, nederīgu bijetenu — nav.

Redaktore Zaiga Kiperle.
«Zinātnes Vēstnesis».
Laikraksts iznāk kopš 1989. gada.
Reģistrācijas apliecība nr. 75.
Izdevējs: Latvijas Zinātnieku savienība.
«Science Bulletin» Association of Latvian Scientists.

Redkolēģijas vadītājs akadēmiķis **Ēvalds Mugurēvičs**.
Redkolēģijā: akadēmiķis **Mārtiņš Beķeris**, akadēmiķis **Juris Ekmanis**, LZA goda loceklis **Jānis Graudonis**, doc. **Elmārs Beķeris**, doc. **Zigrīda Goša**, **Oskars Martinsons**.
Redakcija: Rīgā, Akadēmijas laukumā 1. Tālr. 7212706.

Indekss 77165.
Iespiesis a/s «Preses nams» tipogrāfijā, Rīgā, Balasta dambī 3.
Augstspiede. 1 uzsk. iespiedloksne.
Mēfens 1000 eks.
Pasūtījums Nr. 185.